

Передумови й перспективи формування національної системи фізичного виховання школярів

Тернопільський національний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний етап державотворення в Україні вимагає реформування всіх сторін життєдіяльності людини, зміни її світогляду, свідомості, ставлення до явищ суспільного життя. Попередній державний устрій формував людину, не здатну до активного творчого способу життя, самостійного прийняття рішень, пошуку нових підходів до змісту, форм і методів практичної діяльності. Усе це стосується й сфери фізичної культури.

Проголошення державної незалежності України, принципів демократизації та гуманізації суспільного життя, нові політичні й економічні реалії були, на жаль, сприйняті частиною членів суспільства (у тому числі працівниками галузі фізичного виховання) як уседозволеність і анархія. Інша частина фахівців відчула ностальгію за регламентаціями, решта розгубилась і виявила в цих умовах повну безпорадність.

У суспільстві різко знизився інтерес до занять фізичними вправами, ослаблено управління процесом фізичного виховання в освітній галузі, руйнуються спортивні споруди, знижується (і здебільшого не відповідає сучасним умовам) рівень компетенції фахівців фізичної культури. Одночасно продовжує зростати рівень захворювань опорно-рухового апарату, серцево-судинної системи, інших органів і систем організму дітей та підлітків.

Іншими словами, система фізичного виховання молоді, вступивши в суперечність із реальними потребами оновленого суспільства, породила кризові явища. Спроба розв'язати цю суперечність "косметичним ремонтом" старої системи фізичного виховання, підправити і доповнити її ідеологічні, програмово-нормативні та організаційні основи новими фізичними вправами, неадекватними організаційними інноваціями або згадати старе не дала позитивних результатів.

Мета роботи полягає у визначенні передумов і перспектив формування національної системи фізичного виховання школярів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Вихід із кризи вимагав концептуально нового методологічного підходу до розв'язання комплексної проблеми становлення та розвитку національної системи фізичного виховання школярів. Це було особливо важливо оскільки основи фізичного й психічного здоров'я людини формуються від народження до шістнадцяти років.

Сутність зазначеної методології полягала в тому, що по-перше, слід було чітко визначити феномен кризового явища у фізичному вихованні й причини, що породили його; по-друге – визначити напрями виходу з кризи та способи становлення національної системи фізичного виховання учнівської молоді.

Аналіз проблем фізичного виховання показував, що його кризовий стан зумовлений багатьма причинами. Перша була викликана соціально-економічною кризою, характерною для перехідного періоду від авторитарних до демократичних форм управління державою й суспільством та від колоніального стану до державної незалежності. Вона позначилася на фінансуванні, матеріально-технічному, медичному, кадровому забезпеченні, є об'єктивно минущою та не може суттєво змінити або зупинити розвиток фізичної культури.

Друга причина, яка значною мірою визначила напрям розвитку фізичного виховання учнівської молоді на тривалий час, має глибокі історичні корені. Вона зумовлена зміною в 1917 р. суспільного устрою всієї Російської імперії, у тому числі й на українських землях. Зміна державного устрою поставила питання про призначення в цьому суспільстві фізичного виховання.

Після державного перевороту 1917 р. в Росії на зміну гуманістичним ідеалам фізичного виховання, розробленим Я. А. Коменським, К. Д. Ушинським, П. Ф. Лесгафтом, фізичне виховання трансформується в "радянський фізкультурний рух", який, відповідно до постанови ЦК ВКП(б) (1925 р.), перетворюється в засіб оздоровлення та "згуртування широких робітничих і селянських мас навколо тих або інших партійних, радянських і профспілкових організацій, через які робітничо-селянські маси залучаються до суспільно-політичного життя".

Отже, змінюється сама сутність фізичного виховання і його призначення. Воно остаточно втрачає національні корені, політизується й підпорядковується ідеї класової боротьби. Останнє, природно, визначає завдання, зміст і форми шкільного предмета “фізична культура”.

Фізичне виховання як канал, через який фізична культура (як суспільне явище) засвоюється учнями, зводиться до фізичної підготовки й вивчення обмеженої кількості рухових дій (переважно професійно та військово-прикладних).

Аналіз довоєнних шкільних програм із фізичної культури, проведений Е. Я. Бондаревським і А. В. Кадетовою [1] показує, що названий предмет не ставив перед собою завдань, пов’язаних із формуванням особистості школяра. Із нього витіснено ідею “фізичної освіти” П. Ф. Лесгафта [5]. Отже, шкільна фізична культура була виключена зі сфери соціалізації підростаючого покоління в її гуманістичному розумінні й водночас виконувала роль ефективного засобу та методу русифікації українського населення під ширмою інтернаціоналізації (зокрема через термінологію, уніфікацію засобів). Тобто процес фізичного виховання як соціально-педагогічне явище успішно виконував спеціальні виховні функції за принципом до “навпаки”.

Переорієнтація шкільної фізичної культури відбувалася на тлі розгрому психологічної й педагогічної науки. Запроваджені в практику роботи школи наприкінці 20-х років бригадно-лабораторні методи навчання, елементи залучення учнів у самостійну навчальну роботу були названі шкідливим педагогічним прожекторством. Дослідження індивідуальних психічних особливостей дітей, упровадження диференціації навчання засуджені як педологічні перекопчення. Підмінивши собою психологію, панівна “радянська ідеологія” присвоїла собі завдання формувати комуністичну свідомість, залишивши фізичному вихованню тренування тіла. Свідомість і тілесність, уключені в різні сфери освіти як “складові частини комуністичного виховання радянської людини”, набули псевдоцілісності.

Боротьба за престиж СРСР у світі, особливо в повоєнний час, у зв’язку зі вступом до МОК, породила ще одне негативне явище у сфері фізичної культури. Політики й ідеологи зробили ставку на перемоги у великому спорті для демонстрації переваг “соціалістичного способу життя”. Усупереч класичним ідеям олімпізму, де спорт є засобом залучення до занять фізичними вправами широкого загалу, висувається гасло “перемога будь-що” з відомими наслідками. У результаті спорт повністю перетворився в арену ідеологічної боротьби й, поглинувши фізичну культуру, почав задовольняти лише свої потреби.

Гіпертрофований розвиток спорту завершив трансформацію шкільної фізичної культури у фізичну підготовку. Зруйнована шкільна фізкультурна освіта не здатна впливати на формування соціально-психічних структур молоді, втрачає свою значимість і для державної сфери освіти. Більше того, останнім часом із відомих причин почав утрачати свою актуальність і попит на фізичний потенціал молоді з боку військових та виробничих структур. Як наслідок, шкільне фізичне виховання зі спрямуванням на фізичну підготовленість до праці й служби у війську теж утрачає реальну значимість.

Отже, після Жовтневого перевороту в Російській імперії сформувався зовсім новий тип фізичного виховання і за жорсткою організаційною формою, і за змістом, з обмеженою кількістю фізичних вправ, передбачених державними програмами, обов’язковими для виконання на всій території великої імперії. Фізична культура перетворюється в засіб і складову частину комуністичного виховання. При цьому (усупереч ученню М. Берштейна) формування систем керування рухами не відповідає внутрішній логіці діяльності, оскільки учень підпорядкований відносинам, побудованим за принципом “начальник – підлеглий”, і працює в режимі наказу й страху.

Усе це призвело до парадоксальної (на перший погляд) ситуації. На найпрестижніших змаганнях (олімпійські ігри, чемпіонати світу та Європи й ін.) спортивна еліта досягає високих результатів і перемог, а фізичною культурою займаються одиниці (2–6 % від загальної кількості населення). Одночасно тривалість життя як інтегральний показник здоров’я нації знизилася до рівня слаборозвинених країн.

Водночас було б несправедливо не помітити надбань праці десятків тисяч практиків, учених та організаторів масової фізичної культури. У цьому контексті потрібно передусім відзначити зусилля провідних теоретиків країни по-новому осмислити шляхи розвитку фізичної культури на сьогодні. Незважаючи на проблеми матеріально-технічного й фінансового забезпечення, у нас здійснено велику кількість наукових розробок (В. А. Арефев, В. М. Болобан, М. М. Булатова, Е. С. Вільчковський, Л. В. Волоков, О. Д. Дубогай, С. О. Душанін, В. І. Завацький, В. О. Запорожанов, Л. Я. Івашенко,

В. С. Келлер, М. П. Козленко, О. С. Куц, В. В. Міщенко, В. Ф. Новосельський, В. М. Платонов, Є. Н. Приступа, Л. П. Сергієнко, Б. В. Сермєєв, А. А. Тер-Ованєсян, та ін.).

У кінці 80-х – на початку 90-х років практичні працівники, учені й організатори, хоч і не без перепон, одержують можливість спостерігати за процесом фізичного виховання й спорту та спілкуватися із фахівцями інших країн, що не могло не позначатися на їхньому сприйнятті принципів побудови та підходів до явища “фізичної культури”. Однак ці процеси обмежуються переважно вивченням впливу занять фізичними вправами на біологічні функції організму, проблемами вдосконалення природничих і дидактичних основ теорії фізичного виховання й майже не торкаються концептуальних методологічних її проблем фізичного виховання.

Більше того, наукові досягнення (як показали наші дослідження) фактично не впроваджувались у повсякденну практику роботи шкільного вчителя, що не заважало подальшому збереженню виключно прагматичної мети й утилітарних завдань фізичного виховання в суспільстві та було перепорою для формування шкільного предмета “Фізична культура” на рівні фізкультурної освіти молоді.

Спостереження за станом функціонування фізичної культури в Україні на сучасному етапі державотворення й системи фізичного виховання школярів дає право констатувати, що криза фізичної культури існує в частині її матеріального забезпечення та в плані неприйняття молоддю жорстко заорганізованих (“дисциплінарних”) форм занять із їх прагматичною спрямованістю й утилітарними завданнями. Про це свідчить великий інтерес, який сьогодні виявляє молодь (та й доросле населення) до нетрадиційних видів фізичних вправ і систем тренувань. Із другого боку, на жаль, спостерігається й інша тенденція. На зміну тривалому невтручання органів управління фізичною культурою та спортом у системі освіти, робиться спроба виходити з кризи через посилення дріб'язкового керівництва й контролю за процесом фізичного виховання, замість розробки його принципово нової методології.

Аналіз об'єктивно наявної практики фізичного виховання, суперечностей і їх причин, національних традицій, використання класичних педагогічних теорій та ідей, власний педагогічний досвід дав нам підстави на початку 90-х рр. визначити такі концептуальні положення, що повинні лягти в основу процесу формування національної системи фізичного виховання молоді.

1. Ідеологія системи фізичного виховання школярів повинна формуватися на загальнолюдських цінностях і національних засадах з урахуванням регіональних особливостей та передового світового досвіду.

Визначаючи роль і місце фізичного виховання в загальній системі виховання, його мету, слід керуватися принципами природовідповідності гуманізму й демократизму цього процесу, його змісту, засобів та методів. Визначальною умовою побудови педагогічного процесу з фізичної культури на сучасному етапі розвитку системи є забезпечення на заняттях творчої співпраці його учасників.

2. Шкільна фізична культура набуває сенсу та цінності для кожного конкретного учня лише за умови його включення в процес соціалізації через засвоєння її специфічного змісту як частини загальної культури нації. Адже в руховій діяльності моделюються й віддзеркалюються людські відносини, й у цьому контексті вона є засобом формування особистості, її свідомості та культури. Без рухових дій не розгортаються психічні процеси, які, сформувавшись, керують руховою сферою людини та вдосконалюють її.

3. Фізичне виховання школярів є провідною ланкою єдиної системи взаємопов'язаних і взаємобумовлених рівнів фізкультурної освіти дітей і молоді. При формуванні її завдань та реалізації змісту слід керуватися сучасними вимогами до фізичного виховання, урахувати вікові й статеві особливості учнів.

4. У процесі фізичного виховання його специфічними засобами, методами та формами комплексно розв'язуються завдання патріотичного, розумового, морального, художньо-естетичного виховання.

5. Визначальною умовою побудови педагогічного процесу з фізичної культури в школі є забезпечення на заняттях взаємної поваги, взаємодовіри та співпраці вчителя й учнів як запоруки виховання активної творчої особи, здатної самостійно приймати рішення й реалізовувати їх у процесі життєдіяльності.

6. Зміст фізичного виховання школярів може бути представлений у вигляді таких основних блоків: знання, способи рухової діяльності, способи власної фізкультурно-оздоровчої діяльності, способи спортивної діяльності. Він визначається навчальними програмами всіх рівнів і забезпечується навчальними посібниками та дидактичними матеріалами.

7. Будуючи навчально-виховний процес за принципами демократизму й гуманізму, слід забезпечити участь у формуванні його змісту вчителів та учнів; прагнути до досягнення індивідуально можливого рівня фізкультурної освіти, розвитку й підготовленості тих, хто займається фізичними вправами; виявити фізично обдарованих дітей та підлітків і надавати їм можливість розвинути свої здібності. Це досягається за безпосередньої участі середніх загальноосвітніх навчальних закладів у формуванні навчальних програм.

8. Практична реалізація завдань фізичного виховання здійснюється на спеціально організованих заняттях. Серед інших урок – головна форма занять. При формуванні системи фізичного виховання школа визначає конкретні форми позаурочних занять і засоби рухової активності учнів, що відповідають їхнім інтересам, останнім досягненням науки й культури, передовим педагогічним технологіям, традиціям і конкретним умовам їх проведення.

9. Вагомим важелем підвищення ефективності фізичного виховання, прояву активності, ініціативи й творчості учнів є оцінка їхньої діяльності. Вона повинна відповідати праці школяра, укладеній у досягнення не якогось загального нормативу, а індивідуально можливого результату в засвоєнні теоретичних знань, методичних умінь, практичних навичок, розвитку фізичних якостей.

10. Один із пріоритетних напрямів формування національної системи фізичного виховання – удосконалення методики фізичного виховання неповносправних дітей, аномальних і віднесених за станом здоров'я до спеціальних медичних груп, на основі реалізації психолого-педагогічних та психолого-фізіологічних теорій навчання, виховання й розвитку особистості.

11. Для індивідуальної діагностики фізичної підготовленості учнів використовують структуровані тести. Результати тестування є підставою для внесення коректив у процес фізичного виховання для досягнення належного рівня фізичної підготовленості дітей і молоді, а не для оцінювання.

12. Фізичне виховання школярів є базою, на якій формується уявлення дітей і молоді про норми й правила здорового способу життя, виховується звичка до його ведення.

13. Формування національної системи фізичного виховання школярів вимагає нового змісту й пошуку ефективних форм, засобів і методів підготовки та підвищення кваліфікації шкільного вчителя, оскільки гуманістичні цінності освіти передбачають зміну авторитарно-дисциплінарної моделі навчання на особистісно зорієнтовану.

Особистісно зорієнтована система шкільної освіти вимагає будувати навчально-виховний процес на діагностичній основі, тобто спочатку – діагностика, а потім – засоби впливу.

Особистісно зорієнтована система навчання цілеспрямовано створює нову педагогічну етику, яка:

- змінює позицію учнів і вчителів у спілкуванні, утворює не рольове, а особистісне спілкування (підтримку, співчуття, утвердження людської гідності, довіру);
- зумовлює потребу діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукання до обміну думками, враженнями, моделювання життєвих ситуацій;
- передбачає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки, самопізнання, навчальний матеріал, який має особистісне значення в цьому віці.

Ця етика здебільшого передбачає оволодіння вчителем різними варіантами перебудови навчального процесу. Сучасний педагог має знати не один універсальний, а кілька методів, придатних для досягнення мети.

Отже, найголовнішими ознаками особистісно зорієнтованого навчання є багатоваріантність методик, уміння організувати навчання одночасно на різних рівнях складності, утвердження всіма засобами цінності фізичного й емоційного благополуччя, позитивного ставлення учнів до світу.

14. Формування дієвої національної системи фізичного виховання вимагає вивчення й творчого осмислення багатой спадщини народної педагогіки та праць видатних українських педагогів й організаторів тіловиховання в минулому. Велике значення належного фізичного розвитку дітей зумовлювалося цілком реальними життєвими потребами. Сила та витривалість, стійкість і спритність високо цінувались у народі. Тому ці риси батьки прагнули виховати в дітей. Крім того, народ давно збагнув, що фізичне виховання нерозривно пов'язане з іншими сторонами формування особистості.

Емпіричним методом народна педагогіка дійшла висновку, що вдале просування фізичного розвитку дитини сприяє виробленню таких важливих рис, як наполегливість, відвага, рішучість, чесність, дисциплінованість, потяг до праці, упевненість у своїх можливостях, оптимізм, колективізм, здатність до переборення труднощів. Кожен розумів, що фізично загартована людина рідко хворіє, може стійко переносити холод і спеку, погодні й життєві негоди, витримувати тривале фізичне навантаження.

Народна педагогіка вимагає, щоб батьки, піклуючись про фізичний розвиток дитини, усіляко заохочували її до рухів. Чим більше рухається дитина, тим краще росте й розвивається (“Як дитина бігає і грається, то їй здоров'я усміхається”). Коли дитя швидко росте й міцніє, то батьки відзначають: “Росте, як качена на воді”, “Росте, як на дріжджах”. Щоб дитина швидко навчилася ходити, її приставляють до спеціальних візочків-ходунків. Велике значення має й правильне харчування.

Народна педагогіка знає немало ігор, які сприяють фізичному розвитку дітей. Поставлена ними мета досягається через різноманітні рухи: ходьбу, стрибки, біг, кидання чи перенесення предметів. Рухливі й спортивні ігри виховують силу, спритність, витривалість, відвагу, рішучість, ініціативу, товариську взаємовиручку, привчають долати психічні та фізичні навантаження, гартують організм, створюють бадьорий і веселий настрій дітей. У них беруть участь не тільки діти, а й дорослі. В Україні мало які свята обходилися без силових змагань та різних випробувань.

Когорту видатних педагогів, котрі у своїх працях висвітлювали проблеми фізичного виховання, можна умовно поділити на педагогів загальновиховного й тіловиховного напрямів. Перші у своїх працях питання фізичного виховання розробляли лише частково. До них відносимо К. Ушинського, О. Духновича, А. Волошина, Х. Алчевську, С. Русову, І. Огієнка, І. Стешенка, І. Тимківського, І. Ставровського, а також великого князя – Володимира Мономаха. Серед других, які працювали переважно над створенням досконалої національної системи тіловиховання, – Іван Боберський, Степан Гайдучок, Тарас Франко, Петро Франко, Едвардо Жарський, Олександр Тисовський.

Унікальне місце серед українських педагогів посідає професор Григорій Іващенко, відомий нам як видатний педагог-мислитель, психолог, політик, але значно менше як послідовник ідей І. Боберського, як теоретик фізичного виховання, як творець національної системи тіловиховання.

Ідеї, погляди, що стосуються фізичного виховання й підтверджені історичним досвідом інших народів, Г. Ващенко виклав у книзі “Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру”, виданої в Мюнхені (1956 р.) [2].

Вивчивши та глибоко проаналізувавши системи фізичного виховання персів, греків і римлян, він аналізує шведську й німецьку системи фізичного виховання та розкриває зміст системи фізичного виховання, визначає завдання гігієнічного (валеологічного) виховання, значення руханки, гри й спорту взагалі. Перейшовши до проблем тіловиховання в Україні, Г. Ващенко обґрунтовує значення діяльності професора І. Боберського, якого називає “піонером у розбудові української системи тіловиховання”.

Після такого ґрунтового аналізу досвіду минулого, що стосується фізичного виховання, учений формує засади творення української системи тіловиховання. До них належать такі:

1) Тіловиховання – це не окрема галузь формування людської особистості, а його органічна частина, міцно поєднана з вихованням розумовим, моральним, естетичним.

2) Завдання тіловиховання – не тільки в тому, щоб зміцнити здоров'я, розвинути рухові якості, а й сприяти утвердженню духовних сил людини, зокрема зміцненню її волі, вихованню наполегливості, вмінню керувати своїм тілом як знаряддям духу.

3) Керівники тіловиховання української молоді повинні знати завдання, які поставила перед народом історія: створення незалежної соборної України, розбудова її господарства, розвиток духовної культури. Виконання цих завдань вимагає певних якостей духу й тіла.

4) Керівникам тіловиховання потрібно ознайомитися з його історією в різних народів, оскільки вона повчальна і з позитивного, і негативного поглядів.

5) Створена система фізичного виховання не може залишатися незмінною протягом багатьох років. Вона змінюється у зв'язку з новими завданнями, які ставить перед народом історія. Крім того, слід брати до уваги невпинний розвиток наук, пов'язаних із питаннями тіловиховання. Керівники фізичного виховання повинні ретельно стежити за досягненнями науковців і вміло використовувати це в практиці.

6) У тіловихованні, як і в інших галузях виховання, останнє треба поєднувати із самовихованням. Це означає: а) вихованець сам розуміє потребу й сенс фізичного виховання; б) розуміє завдання, які стоять перед українським народом та усвідомлює свої обов'язки перед ним; в) не тільки ретельно й із бажанням виконує накази керівників під час походів і занять фізичними вправами, а й за певною системою сам займається тіловихованням.

7) Інакше тіловиховання, вважає Г. Ващенко, може обернутися на муштру, а вона, як відомо, не дає добрих наслідків у вихованні молоді.

Аспекти фізичного виховання, які висвітлені в педагогічній спадщині Г. Ващенко, актуальні й нині при розв'язанні багатьох питань творення дієвої системи гармонійного розвитку людини-патріота.

Висунуті концептуальні положення обумовлюють нове розуміння змісту шкільного предмета “фізична культура”, покликано забезпечити загальну фізкультурну освіту учнів загальноосвітніх шкіл. Це – рухова діяльність особи, спрямована на вдосконалення її внутрішньої природи й задоволення потреби в активній творчій життєдіяльності.

Мета загальної фізкультурної освіти – формування наукового світогляду учнів у сфері фізичної культури, оволодіння засобами, методами та формами індивідуальної рухової діяльності, уміння цілеспрямовано використовувати її для власного духовного й фізичного вдосконалення, зміцнення та збереження здоров'я протягом життя.

Досягнення мети здійснюється в таких умовах навчально-виховного процесу, у яких учня поетапно переводять з об'єкта (“вчись у вчителя”) в суб'єкт (“учись бути вчителем”) діяльності (А. П. Матвеев, 1995) [26].

Уже наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. нові методи навчання, які вводилися на заході й у Росії, передбачали, що учень є суб'єктом навчального процесу, а методи можуть бути ефективними лише настільки, наскільки вони відповідають вимозі активності, свідомості учнів.

Останнім часом проблемі суб'єктності школяра як учасника навчального процесу приділяється багато уваги (див., наприклад, В. М. Галузинський, М. Б. Евтух, 1995 [4]; І. А. Зязюн, 1989 [7]). Однак найбільш поширене в педагогічних колах уявлення про суб'єктність дитини в процесі самовиховання. Тим часом сама специфіка цієї діяльності передбачає панівну роль її “головної діючої особи”. На нашу думку, доцільно говорити про суб'єктність учня в процесі фізичного виховання в стінах школи. При цьому, уживаючи термін “суб'єкт”, ми маємо на увазі не лише існування природно притаманної людині мотиваційної сфери, внутрішнього суб'єктного простору особистості (у такому випадку здається, що суб'єктність як “самовираз” виникає сама по собі, варто вчителю “відійти в сторону”). Передбачена активна робота педагога зі створення суб'єктивної позиції вихованців.

З іншого боку, при аналізі педагогічного процесу беззастережно вважають, що вчитель є його суб'єктом. Але чи це насправді так? Чи завжди педагог залишається суб'єктом щодо теоретичних засад і методичних рекомендацій? Чи вдасться йому втримати таку позицію в ситуації, коли учень є активним учасником, “співавтором” уроку? Чи достатньо у вчителя засобів підтримки, реалізації, заохочення суб'єкт-суб'єктних відносин у діаді “вчитель-учень”? І чи достатньо в дитини засобів для того, щоб бути “насправді суб'єктом”, активним співпрацівником учителя на уроці. В іншому випадку ми матимемо ситуацію, у якій учитель “нібито радиться з учнями” та “закликає їх бути активними”, а учні “нібито співпрацюють з учителем”.

Зазначимо, що термін “засоби” ми застосовуємо тут у його загальнопсихологічному значенні. Він уперше запроваджений видатним психологом сучасності Л. С. Виготським і в останні роки набув широкого застосування у світовій психолого-педагогічній науці, де зараз обговорюється проблема розвитку метакогнітивних функцій учня та вчителя, як розумових здібностей, що можуть бути застосовані для розв'язання найширшого кола проблем і завдань, зокрема, пов'язаних із навчальним процесом.

Досліджуючи роль дорослого в розвитку дитини, Л. С. Виготський указує, що найбільш продуктивним способом активізації такого розвитку є формування “культурних засобів”, які дають змогу якісно змінити психічні функції й діяльність дитини, перетворивши їх із натуральних (природних) у культурні (Л. С. Виготський, 1982, 1983, 1985) [3]. Саме таке тлумачення ідеї розвитку та повинно відіграти основну роль при визначенні стратегії навчального процесу з фізичного виховання учнів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Метою національною системи фізичного виховання є формування в учнів фізичної культури, оволодіння засобами, методами й формами індивідуальної рухової діяльності, уміннями цілеспрямовано використовувати цю діяльність для власного духовного та фізичного вдосконалення. Це особливо важливо в умовах переходу до ринкових форм господарювання, де фізичний розвиток і фізична підготовленість набувають особливого значення як джерело здоров'я, виховання активної, творчої особи, здатної приймати рішення й реалізовувати їх у процесі життєдіяльності. Без рухових дій не розгортаються психічні процеси, які, сформувавшись, керують руховою сферою людини та вдосконалюють її.

Список використаної літератури

1. Бондаревский Е. Я. О школьных программах по физической культуре в школе / Е. Я. Бондаревский, А. В. Кодетова // Физ. культура в шк. – 1987. – № 3. – С. 31; № 4. – С. 32.
2. Ващенко Г. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру / Г. Ващенко. – Мюнхен : Авангард, 1956. – 54 с.
3. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6-ти т. Т. 2. – М. : [б. и.], 1982 ; Т. 3. – М. : [б. и.], 1983 ; Т. 6. – М. : [б. и.], 1985.
4. Галузинський В. М., Евтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія / В. М. Галузинський, М. Б. Евтух. – К. : [б. в.], 1995.
5. Лесгафт П. Ф. Собрание педагогических сочинений / П. Ф. Лесгафт – М. : [б. и.]. – Т. 2. – 1952.
6. Матвеев А. П. Образовательная учебная программа / А. П. Матвеев // Физ. культура в шк. – 1996. – № 1. – С. 34–37.
7. Основы педагогического мастерства / под ред. И. А. Зязюна. – М. : [б. и.], 1989.

Анотації

У статті визначені передумови і перспективи формування національної системи фізичного виховання школярів. Установлено, що метою національної системи фізичного виховання є формування в учнів фізичної культури, оволодіння засобами, методами та формами індивідуальної рухової діяльності, уміннями цілеспрямовано використовувати цю діяльність для власного духовного й фізичного вдосконалення. Це особливо важливо в сучасних умовах, де фізичний розвиток та фізична підготовленість набувають особливого значення як джерело здоров'я, виховання активної, творчої особи, здатної приймати рішення й реалізовувати їх у процесі життєдіяльності.

Ключові слова: фізичне виховання, система, школярі, передумови, перспективи.

Богдан Шиян. Предпосылки и перспективы формирования национальной системы физического воспитания школьников. В статье определены предпосылки и перспективы формирования национальной системы физического воспитания школьников. Установлено, что целью национальной системы физического воспитания является формирование у учеников физической культуры, овладение средствами, методами и формами индивидуальной двигательной деятельности, умениями целеспрямовано использовать эту деятельность для собственного духовного и физического совершенствования. Это особенно важно в современных условиях, где физическое развитие и физическая подготовленность приобретают особое значение как источник здоровья, воспитания активного, творческого лица, способного принимать решения и реализовывать их в процессе жизнедеятельности.

Ключевые слова: физическое воспитание, система, школьники, предпосылки, перспективы.

Pre-conditions and Prospects of Establishment of the National System of Physical Education of Schoolchildren. In the article the pre-conditions and prospects of establishment of the national system of physical education of schoolchildren are determined. It was established that the purpose of a national system of physical education is forming of students' physical culture, their mastering the facilities, methods and forms of individual motor activity, abilities of purposefully using of this activity for their own spiritual and physical improvement. This is particularly important in the current environment where physical development and physical preparedness take on the special impact as a source of health, education of active, creative person, who is able to make decisions and realize them in the process of the vital functioning.

Key words: physical education, system, schoolchildren, pre-conditions, prospects.